

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMEI – 95

**Latvijas Universitātes
75. zinātniskās konferences
rakstu krājums**

MANTOJUMA MASAS BŪTĪBA UN SASTĀVS, TĀ IZPRATNES PROBLĒMJAUTĀJUMI

NATURE AND COMPOSITION OF ESTATE AS A WHOLE, ISSUES OF ITS UNDERSTANDING

Linda Damane, Dr. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Civiltiesisko zinātņu katedras docente

Kristīne Zīle, Mg. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Civiltiesisko zinātņu katedras lektore, zvērināta advokāte

Summary

An estate is the whole, which comprises all the immovable and movable property, as well as transferable rights and obligations, which may be transferred to others and which, at the actual or legally presumed time of death, were owned by the deceased or a person legally presumed dead. Therefore, when the inheritance certificate is issued by notary public, it certifies inheritance rights of the heir but it does not certify the ownership of specific assets by the deceased and does not grant the title to specific assets to the heir. It only serves to confirm inheritance rights of the heir and to indicate whether the heir inherits the whole estate or a certain portion thereof. Whereas the estate is an aggregate, it can be accepted only as an aggregate rather than as any part thereof. The actions for the acceptance of the inheritance, which have been undertaken in one country, shall be deemed as undertaken in respect of the estate as a whole, regardless of location. Furthermore, the representative of the estate appointed in accordance with foreign law is entitled to represent the estate as a legal entity also in Latvia.

Atslēgvārdi: mantojums kā kopība, inventāra saraksts, mantojuma apliecība, juridiska persona

Keywords: an estate as the whole, the inventory, an inheritance certificate, a legal entity

Mantojuma legālā definīcija ir sniegta Civillikuma (turpmāk – CL) 382. pantā, nosakot, ka “mantojums ir kopība, kurā ietilpst visa kustamā un nekustamā manta, kā arī citiem atdodamās tiesības un saistības, kas mirušam vai par mirušu izsludinātam piederējušas viņa patiesās vai tiesiski pieņemamās nāves laikā”.¹ Pat manta, kas mantojuma atklāšanās brīdī mantojuma pieņemšanas termiņa laikā vēl neietilpa mantojuma masā, pieder mantojumu pieņēmēšajiem mantiniekiem,² jo viņi, būdami universālsukcesori, it kā turpina mirušo personu. Universālā sukcesija ir

¹ Civillikums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2017. gada 6. martā].

² LR AT 1995. gada 27. marta Plēnuma lēmums Nr. 1 “Par likumu piemērošanu mantojuma lietās”. *Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums 1990–1995*. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas v/u Tiesiskās informācijas centrs, 1995, 73. lpp.

romiešu tiesību princips, kas nozīmē mantinieku iestāšanos mantojuma atstājēja tiesību un pienākumu kopumā vienā veselā,³ t. i., mantinieki iegūst gan mantojuma aktīvus, gan pasīvus.⁴ Tādēļ praksē par pārgalvīgiem tiek uzskatīti tie mantinieki, kuri, nenoskaidrojot mantojuma masu, pieņem mantojumu vai atraida to. Pirmie, iespējams, pārņem mantojuma atstājēja parādus, kas pārsniedz mantojuma masas vērtību, tā radot sev finansiālus zaudējumus. Savukārt otrajiem pastāv varbūtība vēlāk lēmumu nožēlot, jo mantojums būtu bijis viņiem finansiāli izdevīgs.

Jautājums par mantojuma masas būtību un sastāvu tika aktualizēts 2016. gadā, kad izraisījās diskusija, vai zvērināta notāra mantojuma apliecība ir mantojuma masā ietilpstošās kustamās un nekustamās mantas, tiesību un saistību izsmēlošs uzskaitījums, kā arī vai tā ir īpašuma tiesību pierādošs dokuments? Proti, vai mantojuma apliecība ir tas dokuments, kuram ir publiska ticamība attiecībā uz mantojuma masas sastāvu. Apsteidzot šī jautājuma izklāstu, uz to viennozīmīgi ir jāatbild noraidīši.

Kopš 2003. gada 1. janvāra mantojuma lietas Latvijas Republikā ved zvērināti notāri.⁵ Normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos šādu lietu uzsākšana ir obligāta. Piemēram, ja mantinieks vēlas izmantot inventāra tiesības, viņam saskaņā ar CL 709. pantu jāvēršas pie zvērināta notāra ar lūgumu uzdot sastādīt inventāru tiesu izpildītājam vai likumā norādītajos gadījumos – bāriņtiesai. Kā savulaik atzina Rīgas apgabaltiesas tiesnesis J. Drande: “[n]okārtot savas mantojuma lietas numurs prasa saimnieciskas un tīri praktiskas dabas jautājumi. Valsts saimnieciskā dzīve [...] ir padota valsts uzraudzībai un gādībai. Uzraudzība pastāv iekš tā, lai vienmērīgi sadalītu nastas, kas pilsoņiem jānes vispārības labā (ceļu klaušas, šķūtis, nodokļi); gādība atkal pastāv plānveidīgā pabalstu izsniegšanā, kad apstākļi to prasa.”⁶ Mantojuma lieta ir uzsākama arī tad, ja likumdevējs to nav paredzējis kā obligātu. Uz to norāda Ministru kabineta 2008. gada 4. augusta noteikumu Nr. 618 “Par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu”⁷ 99.4. apakšpunkta regulējums – zvērināts notārs apstiprina mantinieku mantojuma tiesībās, ja mantinieks lūdzis to darīt, arī tad, ja nav konstatēta mantojuma atstājējam piederoša manta.

Ja mantošanas iesniegums atzīts par pamatotu, zvērināts notārs taīsa notariālo aktu – mantojuma apliecību, kurā norāda mantojamo mantu.

Pirmkārt, zvērināta notāra izsniegtā mantojuma apliecība apliecina tikai mantinieka mantošanas tiesības, bet ne īpašuma piederību mantojuma atstājējam.⁸ Mantojuma apliecībā ir norādāms mantojamās mantas sastāvs saskaņā ar mantinieka iesniegto mantas sarakstu, un tas nepieciešams tikai zvērināta notāra amata atlīdzības aprēķināšanai.⁹ Kā savulaik atzina Latvijas Universitātes un zvērinātu notāru pārstāvji, identificējot problēmjautājumus mantojuma tiesību regulējumā,¹⁰

³ Gencs Z. *Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 15. lpp.

⁴ Kalniņš V. *Romiešu civiltiesību pamati*. Rīga: Zvaigzne, 1977, 173. lpp.

⁵ Grozījumi Notariāta likumā: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68312-grozijumi-notariata-likuma> [aplūkots 2017. gada 6. martā].

⁶ Drande J. *Mantojuma lietu kārtošana*. Rīga: Rota, 1937, 4. lpp.

⁷ Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu: MK 2008. gada 4. augusta noteikumi Nr. 618. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=180087> [aplūkots 2017. gada 6. martā].

⁸ Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu: MK 2008. gada 4. augusta noteikumu Nr. 618. 107. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=180087> [aplūkots 2017. gada 6. martā].

⁹ Noteikumi par zvērinātu notāru atlīdzības taksēm un to noteikšanas kārtību: MK 2013. gada 3. septembra noteikumi Nr. 737. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=259604> [aplūkots 2017. gada 7. martā].

¹⁰ Identificētie problēmu jautājumi Latvijas Republikas mantojuma tiesību regulējumā. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi> [aplūkots 2017. gada 7. martā].

mantojuma process Latvijā nekad nav bijis izmeklēšanas process.¹¹ Zvērināts notārs mantošanas procesā rēķinās tikai ar savas intereses pieteikušiem mantiniekiem, ar mantojuma lietā iesniegtajiem privātiem pēdējās gribas rīkojumiem, ar pretenzijas iesniegušiem kreditoriem un neatņemamās daļas tiesīgajiem mantiniekiem. Identiska kārtība ir attiecināma uz mantojamās mantas atspoguļojumu mantinieku iesniegtajā mantas sarakstā.

Otrkārt, saskaņā ar universālsukcesijas principu uz mantinieku pāriet visi mantojuma aktīvi un pasīvi. Proti, iegūstot mantojumu, viss tiesību un saistību kopums pāriet uz mantinieku. Tātad, neskatoties uz to, ka manta nav norādīta mantojuma apliecībā, tas nedod pamatu apgalvojumam, ka mantinieks kā universālsukcesors nav to ieguvis mantojuma pieņemšanas rezultātā. Acīmredzams piemērs ir neregistrējama kustama manta, kas tradicionāli netiek pieminēta mantinieku iesniegtajos mantas sarakstos, tātad arī mantojuma apliecībās. Minēto ir atzinis arī Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments 2008. gada 15. oktobra spriedumā lietā Nr. SKC-338/2008: “[k]onstatējot, ka mantinieks ir apstiprinājies mantojuma tiesībās, atzīstams, ka mantinieks ir uzņēmies arī pilnā apjomā saistības.”¹²

Sasaistot pirmo un otro pamatojumu, uzmanība ir jāpievērš arī tam, ka mantojuma apliecībā tiek norādīti tikai mantojuma aktīvi, t. i., manta un tiesības, bet ne mantojuma pasīvi – mantojuma atstājēja saistības. Skaidrojums minētajam ir tāds, ka nodeva par saistību mantošanu nav iekasējama, tādējādi pasīvu norādei nav pamatojuma. Vēl jo vairāk – zvērināts notārs, realizējot tā saukto pastkastītes funkciju, tikai iepazīstina mantiniekus ar mantojuma parādiem, nepārbaudot prasījumu pamatotību. Rezultātā zvērināts notārs kreditoriem izsniedz lietvedības kārtībā apliecinātu mantojuma apliecības kopiju. Amatpersonas funkcija starpnieka statusā ir saņemt prasību, iepazīstināt ar to mantinieku un pārsūtīt kreditoram mantojuma apliecības kopiju par apstiprināšanu mantojuma tiesībās. Amatpersona neveic apliecināšanu un nepārbauda prasības pamatotību (Ministru kabineta 2008. gada 4. augusta noteikumu Nr. 618 “Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu” 85. punkts). Tā Augstākās tiesas Civillietu departaments 2016. gada 28. aprīļa lēmumā lietā Nr. C06001416 SKC-1840/2016 atzina: “[t]as, ka kreditors savu pretenziju mantojuma lietā iesniedz zvērināta notāra sludinājumā par mantojuma atklāšanos noteiktajā termiņā, uzskatāms par pietiekamu.”¹³

Šāds process un principi nav raksturīgi tikai bezstrīdus, t. i., notariālajam, procesam. Proti, procesuāli mantojuma lietu vešana bija identiska līdz 2003. gada 1. janvārim, kad mantojuma lietas veda tiesas. Šai sakarā ir vērts aplūkot nu jau izslēgtās Civilprocesa likuma (turpmāk arī – CPL) normas,¹⁴ kuras līdz 2011. gada 31. decembrim regulēja mantojuma lietu izskatīšanu sevišķās tiesāšanās kārtībā

¹¹ Sk. arī: Bundurs Ž. *Mantošanas tiesības. Mantinieku apstiprināšana un mantojuma sadalīšana; testamentu, līgumu un lūgumu paraugi*. Daugavpils: Pašpalīdzība, 1932, 48. lpp.

¹² LR AT Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 15. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-338/2008. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-civillietu-departaments/hronologiska-seciba_1/2008/ [aplūkots 2017. gada 7. martā].

¹³ LR AT Civillietu departamenta 2016. gada 28. aprīļa lēmums lietā Nr. C06001416 SKC-1840/2016. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-civillietu-departaments/hronologiska-seciba_1/2016/ [aplūkots 2017. gada 7. martā].

¹⁴ Saskaņā ar Civilprocesa likuma pārejas noteikumu 12. punktu, grozījumi Civilprocesa likumā par 34. panta otrās daļas 1. un 2. punkta un trešās daļas pirmā teikuma, 39. panta 8. punkta, 43. panta 9. punkta, par 40., 41., 42., 43., 44. nodaļas un 566. panta otrās daļas izslēgšanu stājas spēkā 2012. gada 1. janvārī. Civilprocesa likums: LR likums. Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2017. gada 17. martā].

tiesā. CPL 334. panta pirmā daļa¹⁵ paredzēja, ka “atzīstot pieteikumu par pamatu, tiesa taisa spriedumu par pieteicēja apstiprināšanu mantojuma tiesībās uz visu mantojumu vai uz noteiktu tā domājamo daļu”. Tādējādi tiesa spriedumā noteica, vai ieguvējs ieguvis visu mantojumu kā vienīgais mantinieks vai tikai kā līdzmantinieks zināmu tā daļu un konkrēti, kādu daļu. Turklāt tiesa neizšķir jautājumu par kāda priekšmeta piederību pie mantojuma masas un neapstiprina mantinieka tiesības uz noteiktiem priekšmetiem, bet gan izšķir jautājumu, vai mantiniekiem, kas savas tiesības uz mantojumu pieteikuši, vispār tādas ir.¹⁶ Arī tiesu praksē ir atzīts, ka mantinieku apstiprināšana mantojuma tiesībās un noteiktu mantu būtībā ir atzīstama jau par mantojuma faktisko sadali,¹⁷ nevis apstiprināšanu mantojuma tiesībās. Turklāt mantojuma dalīšana nevar notikt vienlaikus ar apstiprināšanu mantojuma tiesībās pēc likuma, testamenta vai mantojuma līguma.¹⁸

Ir redzams, ka arī laikā, kad mantojuma lietas skatīja tiesa saskaņā ar Civilprocesa likuma normām, apstiprinot mantiniekus mantojuma tiesībās, tiesa nelēma par konkrētu priekšmetu piederību mantojuma masai un mantinieku apstiprināšanu mantojuma tiesībās uz konkrētiem priekšmetiem. Saskaņā ar šobrīd izslēgtā CPL 331. panta trešo daļu pieteikumā par apstiprināšanu mantojuma tiesībās bija jānorāda visas lietā ieinteresētās personas, mantojamo mantu un tās vērtību, un pieteikumam jāpievieno pierādījumi, kas apstiprina pieteicēja tiesību mantot.¹⁹ Kā juridiskajā literatūrā, tā arī tiesu praksē tika atzīts, ka pieteikumam bija nepieciešams pievienot mantojuma atstājēja miršanas apliecību, pierādījumus par mantojuma atstājēja pēdējo dzīves vietu, dokumentus, kas pierāda mantinieka radniecību ar mantojuma atstājēju, mantojamās mantas sarakstu ar novērtējumu valsts nodevas aprēķināšanai (ja mantojamās mantas sarakstā ir nekustams īpašums, tad jāpievieno dokumenti, kas apliecina tā piederību mantojuma atstājējam).²⁰ Norādāms, ka mantojamās mantas saraksts nav inventāra saraksts, ko sastādījis zvērināts tiesu izpildītājs, mantojuma saraksts ir paša mantinieka sastādīts mantojumā ietilpstošās mantas saraksts, tam nav tiesiskas nozīmes inventāra tiesības realizēšanā, un tas neatbrīvo viņu no atbildības par mantojuma atstājēja parādiem ar savu pašu mantu.²¹ Līdz ar to ir secināms, ka gan tiesas spriedumam par mantinieku apstiprināšanu mantojuma tiesībās, gan arī mantojuma apliecībai bija un ir viens mērķis – apliecināt mantinieka mantojuma tiesības un noteikt, vai mantinieks manto visu mantojumu vai tā daļu. Kas konkrēti ietilpst mantojuma masā un kā

¹⁵ Civilprocesa likums: LR likums (redakcijā uz 2011. gada 31. decembri). Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2017. gada 17. martā].

¹⁶ *Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums.* Autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga, TNA, 2006. 494. lpp.

¹⁷ LR AT Senāta Civillietu departamenta 1999. gada 28. decembra spriedums lietā Nr. SPC-80. LR AT Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 1999. Rīga, Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2000. 580. lpp.

¹⁸ LR AT Plēnuma 1995. gada 27. marta lēmums Nr. 1 “Par likumu piemērošanu mantojuma lietās” 48. punkts. *Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums 1990–1995.* Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas v/u Tiesiskās informācijas centrs, 1995, 89. lpp.

¹⁹ Civilprocesa likums: LR likums (redakcijā uz 2011. gada 31. decembri). Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2017. gada 17. martā].

²⁰ *Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums.* Autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga, TNA, 2006. 492. lpp. Sk. arī LR AT Plēnuma 1995. gada 27. marta lēmums Nr. 1 “Par likumu piemērošanu mantojuma lietās” 7. punkts. *Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums 1990–1995.* Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas v/u Tiesiskās informācijas centrs, 1995, 74., 75. lpp.

²¹ Krauze R., Gencs Z. *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības (382.–840. p.).* Rīga. Mans īpašums, 1997. 275. lpp.

šie priekšmeti reāli tiks sadalīti dabā starp mantiniekiem, tiks noteikts mantojuma masas reālās sadales procesā jeb mantojuma dalīšanā, ko regulē CL Mantojuma tiesību Septītā nodaļa “Līdzmantinieku savstarpējās attiecības un mantojuma dalīšana” (715.–765. pants).

Viens no mantojuma tiesību pamatjautājumiem ir mantojuma pieņemšana, turklāt vienmēr ir jāpatur prātā, ka mantojuma pieņemšanas sekas ir neatgriezeniskas – “kad aicinātais mantojumu jau pieņēmis, viņš to vairs nevar atraidīt [...]”.²² Mantojuma pieņemšanai ir jābūt izdarītai normatīvajos aktos paredzētajā termiņā un kārtībā, jo “[...] mantojuma tiesībās apstiprina mantiniekus, kuri noteiktajā termiņā un kārtībā izteikuši gribu pieņemt mantojumu un pierādījuši savas mantojuma tiesības”.²³

Jau vairākkārt juridiskajā literatūrā²⁴ ir analizēts CL 691. pants, kurš paredz, ka “gribu pieņemt mantojumu var izsacīt vai nu noteikti, mutiski vai rakstiski, vai arī klusējot, ar tādu darbību, kuru attiecīgos apstākļos var iztulkot vienīgi tā, ka zināma persona atzīst sevi par mantinieku”.²⁵ Domājams, nav strīdu par mutisku vai rakstisku gribas izpaudumu mantojuma pieņemšanai, taču nedz normatīvie akti, nedz tiesu prakse un juridiskā literatūra nedod skaidrojumu darbībai, “kuru attiecīgos apstākļos var iztulkot vienīgi tā, ka zināma persona atzīst sevi par mantinieku”. Attiecīgi secināms, ka katrā individuālā gadījumā viena un tā pati darbība var tikt uzlūkota dažādi. Saskaņā ar CL 699. pantu²⁶ gribas izteikumam par mantojuma pieņemšanu jābūt bez gribas defektiem, jāattiecas uz visu mantot aicinātajam piekritušo mantojumu un, neapšaubāmi, jābūt tādām, kas nepieļauj šaubas par mantot aicinātā nodomu mantojumu pieņemt. Iespējams, dažādos gadījumos viena un tā pati darbība tiks vērtēta atšķirīgi vai pat pilnīgi pretēji, bet, vērtējot katru gadījumu atsevišķi, ir svarīgi secināt, ka konkrētā gadījumā mantot aicinātais kādu darbību nebūtu izdarījis, ja nevēlētos mantojumu pieņemt.²⁷ Ir atzīts, ka “darbībai, kas uzskatāma par klusējot izdarītu gribas izteikumu, jābūt tādai, lai no tās varētu droši secināt tādas gribas esamību. Tikai tādu darbību var uzskatīt par mantojuma pieņemšanu, kas ar loģisku nepieciešamību ved pie slēdziena, ka konkrētā gadījumā mantot aicinātais to nebūtu darījis, ja nebūtu gribējis pieņemt mantojumu”.²⁸ Tiesu praksē ir atzīts, ka “[...] tādas mantot aicinātā darbības, kuras viņš nebūtu izdarījis, ja nevēlētos mantojumu pieņemt, ir pietiekams pamats tās kvalificēt kā klusējot izteiktu gribas pieņemt mantojumu izpaudumu”.²⁹

²² Civillikums: LR likums. 781. pants. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2017. gada 16. martā].

²³ Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu: MK 2008. gada 4. augusta noteikumu Nr. 618 102. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=180087> [aplūkots 2017. gada 16. martā].

²⁴ Briedis V. Mantojuma pieņemšana un atraidīšana. Rīga: [b. i.], 1940. Krauze R., Gencs Z. *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības (382.–840. p.)*. Rīga: Mans īpašums, 1997. Zile K. Acceptance of Inheritance. Publicēts: The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space, starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Latvijas Universitāte, 2012.

²⁵ Civillikums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2017. gada 16. martā].

²⁶ CL 699. pants paredz, ka gribas izteikumam par mantojuma pieņemšanu jāatbilst visiem spēkā esošā gribas izteikuma noteikumiem: tam jābūt izsacītam noteikti un bez nosacījumiem un jāattiecas uz visu piekritušo mantojumu, bet ne tikai uz kādu tā daļu. Ja šie noteikumi nav ievēroti, gribas izteikums uzskatāms par nenotikušu.

²⁷ Briedis V. *Mantojuma pieņemšana un atraidīšana*. Rīga: [b. i.], 1940. 6. lpp., 22. lpp.

²⁸ Briedis V. *Mantojuma pieņemšana un atraidīšana*. Rīga: [b. i.], 1940. 22. lpp., Krauze R., Gencs Z. *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības (382.–840. p.)*. Rīga: Mans īpašums, 1997. 245. lpp.

²⁹ LR AT Civillietu departamenta 2014. gada 31. marta spriedums lietā Nr. SKC-115/2014. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-civillietu-departaments/hronologiska-seciba_1/2014/ [aplūkots 2017. gada 16. martā].

Saskaņā ar CL 16. pantu “[m]antojuma tiesības uz mantojumu, kas atrodas Latvijā, apspriežamas pēc Latvijas likuma”. Savukārt saskaņā ar CL 691. pantu “[g]ribu pieņemt mantojumu var izsacīt vai nu noteikti, mutiski vai rakstiski, vai arī klusējot, ar tādu darbību, kuru attiecīgos apstākļos var iztulkot vienīgi tā, ka zināma persona atzīst sevi par mantinieku”. Vai tas nozīmē, ka tad, ja mantojums atrodas vairākās valstīs, tai skaitā Latvijā, darbībām, kas liecinātu par vēlmi pieņemt mantojumu, ir obligāti jābūt izdarītām Latvijā? Vai, piemēram, darbības, kas vērstas uz ASV esoša mantojuma pieņemšanu, var arī tulkot kā šim pašam mantojumam piekritīgas Latvijā esošas mantas pieņemšanu? Vai par vēlmi pieņemt Latvijā esošu mantojumu liecina tikai darbības, kas izdarītas Latvijā?

Lai atbildētu uz šo jautājumu, vēlreiz jāatgriežas pie mantojuma masas kā nedalītas kopības. Kā jau minēts, mantojums ir mirušajam vai par mirušu izsludinātajam piederējušās mantas, tiesību un saistību kopums. CL 382. pants nemin, ka mantojuma masai var piederēt tikai vienā konkrētā valstī esoša manta. Attiecīgi secināms, ka mantojuma masas kā kopības definēšanai nav nozīmes, vai manta atrodas vienā vai vairākās valstīs, visur un jebkur esoša mirušajam piederējusi manta, tiesības un saistības pieder viņa mantojuma masai kā kopībai. Attiecīgi secināms, ka saskaņā ar CL 699. pantu izdarīts gribas izteikums par mantojuma pieņemšanu attiecas uz pilnīgi visu mantojuma masu neatkarīgi no tās atrašanās vietas. Piemēram, persona A nomirst ASV, un tur dzīvojošie mantinieki gada laikā pēc personas nāves pieņem mantojumu ar tādām darbībām, kas nedod pamatu šaubīties, ka mantinieki gribējuši pieņemt mantojumu. Pēc gada un trim mēnešiem šīs personas uzzina, ka mantojuma atstājējam ir bijusi manta arī Latvijā. Ierodoties Latvijā kārtot mantojuma lietu, tiek secināts, ka mantinieki ir nokavējuši CL 693. pantā minēto viena gada termiņu. Vai var teikt, ka, veicot darbības ASV esošā mantojuma pieņemšanai, mantinieki vienlaicīgi ir arī izteikuši gribu mantot Latvijā? Ņemot vērā iepriekš minēto par mantojumu kā nedalītu kopību neatkarīgi no tās atrašanās vietas, ir pamats apgalvot, ka mantinieki, pieņemot mantojumu ASV, vienlaikus ir arī pauduši gribu pieņemt mantojumu, kas atrodas Latvijā, jo veikuši Civillikumā paredzētās darbības Civillikumā paredzētajā termiņā.³⁰ Protams, ja normatīvie akti prasītu veikt kādas izteikti specifiskas darbības mantojuma pieņemšanai, piemēram, konkrēti nosakot, ka šīs darbības ir veicamas tajā vietā, kur atrodas mantojuma masas daļa, tad nebūtu iespējams pieņemt mantojumu bez šo darbību veikšanas konkrētajā vietā. Taču likums neprasa speciālas un noteiktas darbības, galvenais ir konstatēt šo darbību mērķi – mantot aicinātie bija vēlējušies pieņemt mantojumu. Tādējādi ir redzams, ka CL 16. pants uzliek par pienākumu nokārtot mantojuma lietu saskaņā ar Latvijas likumu, ja mantojuma kopībā ietilpstošā manta atrodas arī Latvijā, vienlaicīgi piemērojot arī CL 382. un 699. pantu un citas normas par mantojuma pieņemšanu. Minētais ļauj secināt, ka vienā valstī izdarītās mantojuma pieņemšanas darbības ir attiecināmas arī uz Latvijā esoša mantojuma pieņemšanu.

Ārvalstīs dibināta juridiskā persona ir tiesīga piedalīties civiltiesiskajā apgrozībā arī Latvijā, protams, darbojoties caur savu pārstāvi, kura tiesības apliecina ārvalstīs izdots un atbilstoši normatīvo aktu prasībām noformēts dokuments.³¹ Pēc mantojuma atstājēja nāves mantojums saskaņā ar CL 383. pantu kļūst par

³⁰ Sk.: LR AT Senāta Civillietu departamenta 2011. gada 14. decembra spriedumu lietā Nr. SKC-317 [nepublicēts].

³¹ Sk.: LR AT Civillietu departamenta 2016. gada 29. decembra lēmums lietā Nr. SPC-13/2016 [nepublicēts].

juridisku personu. “Ar mantojuma atstājēja nāvi mantas kopība [...] nepārstāj piedalīties civiltiesiskajā (privātajā) apgrozībā. Mantojums kā tiesību subjekts (juridiska persona) kļūst mantojuma atstājēja nāves brīdī un turpina pastāvēt kā tāds līdz pat laikam, kad mantinieki pieņem un iegūst mantojumu, likumā paredzētajos gadījumos apstiprinās mantojuma tiesībās un faktiski kļūst par mantas īpašniekiem, iegūst atbilstošas prasījuma tiesības personiski vai iegūst saistības kā savas – personiskās. Tiesas lietās mantojums uzstājas kā prasītājs vai atbildētājs”.³² Nenoliedzami, mantojuma masai kā juridiskai personai ir nepieciešams pārstāvis, un pārstāvja funkcijas var veikt mantojuma aizgādnieks, kuru iecel CL 660. panta kārtībā un kurš savas funkcijas veic saskaņā ar CL 661.–666. panta noteikumiem.³³ Tomēr nav izslēgts, ka tad, ja mantojuma atstājējam manta atrodas vairākās valstīs, mantojuma masas pārstāvis (piemēram, administrators) var būt iecelts saskaņā ar kādas citas valsts normatīvajiem aktiem. Tam, kā pārstāvis tiek nosauks, ir sekundāra nozīme, primāra nozīme ir pārstāvja tiesībām rīkoties mantojuma masas vārdā, un šīm tiesībām jābūt apliecinātām ar atbilstoši noformētiem dokumentiem.

Kopsavilkums

1. Kā tiesas spriedumam par mantinieku apstiprināšanu mantojuma tiesībās, tā arī mantojuma apliecībai bija un ir viens mērķis – apliecināt mantinieka mantojuma tiesības un noteikt, vai mantinieks manto visu mantojumu vai tā daļu.
2. Iegūstot mantojumu, viss tiesību un saistību kopums pāriet uz mantinieku. Neskatoties uz to, ka manta nav norādīta mantojuma apliecībā, mantinieks kā universālsukcesors to iegūst mantojuma pieņemšanas rezultātā. Turklāt zvērināta notāra izsniegtā mantojuma apliecība apliecina tikai mantinieka mantošanas tiesības, bet neaplicina īpašuma piederību mantojuma atstājējam.
3. CL 16. pants uzliek par pienākumu nokārtot mantojuma lietu saskaņā ar Latvijas likumu, ja mantojuma kopībā ietilpstošā manta atrodas arī Latvijā, un vienlaicīgi arī piemērot citas normas, tai skaitā CL 382. un 699. pantu. Tas nozīmē, ka mantojums ir kopība neatkarīgi no tā, kur atrodas tā daļas, un mantojuma pieņemšanas darbības, kas izdarītas vienā valstī, ir attiecināmas uz visu mantojumu kopumā, jo CL 699. pants neļauj pieņemt vienu mantojuma daļu, bet otru – atraidīt.
4. Mantojums kā kopība ir juridiska persona uz likuma pamata, un tas apstākļi, ka mantojuma masas pārstāvis ir iecelts citā valstī, jo arī tur ir mantojuma masas daļa, nevar būt par šķērslī, lai mantojuma masas pārstāvis realizētu mantojuma masas kā juridiskas personas tiesības arī Latvijā, jo arī ārvalstīs dibināta juridiskā persona ir tiesīga piedalīties civiltiesiskajā apgrozībā Latvijā, protams, darbojoties caur savu pārstāvi, kura tiesības apliecina ārvalstīs izdots un atbilstoši normatīvo aktu prasībām noformēts dokuments.

³² *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības (382.–840. p.).* Sastādījuši Krauze R., Gencs Z. Rīga: Mans īpašums, 1997, 16. lpp.

³³ Drande J. *Mantojuma lietu kārtošana.* Rīga, 1937. 9. lpp.